

MÜBADELE ÖNCESİ YUNANİSTAN'DAKİ
MÜSLÜMAN-TÜRK AZINLIĞA İLİŞKİN
ÇOK ÖNEMLİ BİR KAYNAK:
"MECMÛ'A-YI KAVÂNÎN-İ YUNÂNİYE"

Nuri ADIYEKE

Özet

1921 yılında, Selanik'te Yunanistan vatandaşı olan Müslümanlar için çok önemli bir eser yayınlandı. Yeni asır matbaasında basılan bu eserde, Yunanistan'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığı ilgilendiren kanunlar bir araya getirilmiştir. *Mecmû'a-yı Kavânîn-i Yunâniye* adlı bu eserde, Yunanistan hükümetinin çıkardığı bu kanunlar Türkçe'ye çevrilmiş bazen de şerh edilmiştir. Yunanistan Anayasası'nın yanı sıra Müslüman-Türk cemaatini ilgilendiren farklı yasalar ve cemaat hukuku ile ilişkili, İslam Cemaatleri kanunu, Müftülük ve Evkafa ait kanunlar şirketler hukuku ve son olarak miras ve intikale ait yasalar kitaba alınmıştır. Bu kitap, mübadele öncesi Yunanistan'daki Müslüman-Türk azınlığa ait çok önemli ve yeni bir kaynaktır.

Anahtar Kelimeler: Müslüman-Türk Azınlığı, Yunanistan, Mübadele, Kanun.

A SOURCE CONCERNING THE TURCO-MUSLİM
MINORITY BEFORE THE POPULATION
EXCHANGE IN GREECE
"MECMÛ'A-YI KAVÂNİN-İ YUNÂNİYE"

Abstract

A very important work for the Muslims with Greek citizenship of Thesalonika has been published in 1921. Laws which interested the Turkish Muslim minority living in Greece have been compiled in this work, which was published by the Yeni Asir Press. These laws which were promulgated by the Grek government have been translated into Turkish with occasional annotated commentaries. The work contains the constitution of Greece, and various laws related to the Muslim Turkish community and minority institutions, such as the law of the Muslim societies, the law of foundations, the law of Muftuluk, Law of companies and lastly, laws related to the heritage. This work is a very valuable source for the Turkish muslim minority of Greece before the Population Exchange.

Key Words: The Turco-Muslim Minority, Greece, Population Exchange, Law.

Kurtuluş savaşının en ateşli günlerinde, 1921 yılında, Selanik'te Yunanistan vatandaşı olan Müslümanlar için sessiz sedasız bir eser yayınlandı. Bu eserde, Yunanistan'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığı ilgilendiren kanunlar bir araya getirilmiştir. Haftalık fasiküller halinde yayınlanan bu eserin kapağında aynen şunlar yazılıdır.

(1)

Mecmû'a-yı Kavânîn-i Yunâniye

Her hafta Pençsenbih günleri neşr olunur

İlmi risale-yi mevkutedir.

Sahib ve müdürü: Selanik vükela-yı davasından

Hristaki Karagöz

İdarehanesi: Muvakkaten "Yeni Asır" Gazetesi idarehanesinde

[2 Eylül 1921 (12. Fasikül)'den itibaren]

İdarehanesi: Frenk Mahallesi'nde Alatinî Han'da 39 numaralı dairedir

Senelik abone bedeli: Peşinen tediye edilmek üzere otuz drahmidir

Tarihi: 22 Nisan 1921-1338, 27 Şaban 1339

"Yeni Asır" Matbaası

Önceleri, her hafta çıkarılması planlanan fasiküller, bazı haftalar aksamış ama gecikerek de olsa 14 sayfa (kapak dahil 16) olmak üzere 18 sayı çıkmıştır. Kapak ve arka varacağı sayfa numarası verilmemiştir. Sayfa numaraları metin bir bütün oluşturacak şekilde (1'den 252'ye kadar) düzenlenmiştir. Eser, yukarıdan da anlaşılacağı üzere, daha sonraları İzmir'e taşınacak olan ve hala yayınlanan, Selanik'in en önemli Türkçe gazetelerinden Yeni Asır'ın matbaasında basılmıştır. Şunu da belirtmeliyiz ki, bizim seneler önce İzmir'de edindiğimiz ciltli nüshada 18 fasikül bulunmaktadır. Eserin daha sonraki tarihlere ait basılan fasiküllerinin olup olmadığı malumumuz değildir. Bu 18 fasikülün basım tarihleri ise şöyledir.

Fasikül No	Basım Tarihi	Fasikül No	Basım Tarihi
1	22 Nisan 1921/1337, 27 Şaban 1339	10	15 Temmuz 1921/1337, 21 Zilkade 1339
2	29 Nisan 1921/1337, 4 Ramazan 1339	11	29 Temmuz 1921/1337 6 Zilhicce 1339
3	6 Mayıs 1921/1337, 11 Ramazan 1339	12	2 Eylül 1921/1337, 12 Muharrem 1340
4	13 Mayıs 1921/1337, 18 Ramazan 1339	13	23 Eylül 1921/1337, 3 Safer 1339
5	20 Mayıs 1921/1337, 25 Ramazan 1339	14	7 Teşrin Evvel 1921/1337 1 Rebiül Evvel 1340
6	27 Mayıs 1921/1337, 2 Şevval 1339	15	21 Teşrin Evvel 1921/1337 1 Rebiül Evvel 1340
7	3 Haziran 1921/1337, Şevval 1339	16	11 Teşrin Sani 1921/1337, 23 Rebiül evvel 1340
8	24 Haziran 1921/1337, 30 Şevval 1339	17	9 Kanunu evvel 1921/1337, 22 Rebiül Ahir 1340
9	8 Temmuz 1921/1337, 14 Zilkade 1339	18	16 Kanunu Evvel 1921/1337, 29 Rebiül Ahir 1340

Eseri hazırlayan Hristaki Karagöz aslen Sirozlu'dur. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra, otuz yıl Siroz'da Osmanlı ve Yunan mahkemelerinde dava vekilliği, avukatlık yapmış, 1920 yılında da 136 numaralı Yunanistan Resmi Gazetesinde yayınlanan Kral iradesi ile Selanik Bidayet ve İstinaf Mahkemesi'ne görevlendirilmiştir. Karagöz, esere yazdığı önsözde bu bilgileri verdikten başka, kendisini tanıtırken "öteden beri menafi-yi İslamiyeye hizmetle" tanınmış birisi olduğunu söylemektedir. Daha da önemlisi yazar, her iki hükümetin kanunlarına ve uygulamalarına ayrıca resmi dillerine vakıf bulunmasının kendisini bu işi yapmaya cesaretlendirdiğini belirtmektedir.

Hristaki Karagöz, bu işe başlarken çeşitli yardımlar ve destekler almıştır. Yazar önsözde, Selanik Belediye Reisi Osman Seyid Bey ve meclis üyelerine teşekkürlerini belirtmiştir. Daha önemlisi bu girişim Selanik müftüsü ve Cemaat-i İslamiye Reisi Hafız Ahmed Efendi tarafından 547 numaralı yazı ile Yunanistan'daki

bütün müftülöklere duyurulmuş ve bu eserden edinmeleri tavsiye olunmuştur. Keza, 26 Kanunu Sani 1336 (1920) tarihli Yeni Asır gazetesinde bu konuda Cemaat-i İslamiye başkanlığından bir ilan yayınlanmıştır. Bu ilan aynen şöyledir:

“Cemaat-i İslamiye Riyaseti”nden.

Hukuk ve menafi-i islamiyeye hizmet maksad-ı hayriyesiyle ahali-yi İslamiyeye müteallik Yunan Meclis-i Müessesanı tarafından müceddeten tanzim ve neşr edilecek Kavanin-i Yunaniye’yi harfiyen Türkçeye tercüme ve icabına göre teşrih ve on ikişer sayfa üzerine haftada bir (Mecmua-yı Yunaniye) namı altında neşr olunmak ve senevi abone bedeli otuz drahmi üzerinden verilmek üzere Selanik dava vekillerinden Sirozlu Hristaki Karagöz Efendi bir risale-yi muvakkatenin telif ve neşrini deruhte eylemiş ve teşebbüsat-ı vakıa cemaat-ı muvafık görölmüş olduğundan bu hususda teşekkül eden heyetin müracaatında alakadar olanların abone kayd edilmesi tavsiye olunur”.

Bu ilanın, aynı tarihlerde Selâmet gazetesinde de yayımlandığı anlaşılmaktadır.

Hristaki Karagöz esere yazdığı önsözde kitabı yazma amacını şöyle anlatmaktadır. Müslüman vatandaşlar, Yunan hükümetinin resmi dili olan Yunanca’yı yeterince bilmemelerinden dolayı Yunanistan yasalarından ve diğer yasal mevzuattan haberdar olamamaktadırlar. Bundan dolayı, hükümet ile en küçük işlerinde bile bir sonuç alamayarak fevkalade zorluklarla karşılaşmakta ve bu yüzden en temel yasal haklarını dahi kullanamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak da hükümet ve memurlara karşı bir kırgınlık, bir memnuniyetsizlik oluşmaktadır. Bu durumun hem vatandaş hem de devlet açısından bir özrü de yoktur. Hristaki Karagöz Efendi, kitabı yazmaktaki amacının bu problemi ortadan kaldırmak olduğunu söylemektedir.

Karagöz Efendi’ye göre bu kitabın yayımı sadece Müslüman cemaate bir hizmet değil Yunanistan devletine karşı da bir vazifedir. Ona göre, bu konuda oldukça geç kalınmıştır. Bunca Müslüman ahaliye sahip olan Yunanistan devleti, kanunlarının en önemlilerini olsun Müslümanların bilgisine sunmalı idi. Bu çerçevede bu kitap, hem Müslüman vatandaşa hem de devlete bir hizmet idi. Yazara göre, Müslüman vatandaşların bunu değerlendirip neşredilen mecmualardan birer nüsha ediniş okuyarak, kendilerini ilgilendiren mevcut kanunlar hakkında bilgi edinmeleri vatana karşı [Yunanistan’a] bir vazife olmakla beraber kendi menfaatleri açısından da oldukça önemli idi.

Yazar, kitabı yazma yöntemini şöyle açıklamaktadır. Müslüman halk için, Yunan Meclis-i Müessesatı tarafından yeniden düzenlenecek olan Yunan kanunlarını harfiyen Türkçeye tercüme etmek ve duruma göre açıklamak. Ne var ki, Meclis-i Müessesan tarafından bir komisyon oluşturularak Kanun-u Esasi’nin değiştirilmesi pek muhtemel görünmediği için mevcut Kanun-u Esasi’nin 3. maddesinden 87. maddesine kadar olan kısmını aynen tercüme ve her maddenin altına o maddenin açıklaması ve lazım olan ilişkili başka kanunların belirtilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Yunanistan mülkiye, adliye, zabıta teşkilatlarına ilişkin yasaların yanı sıra hakim ve savcılarının, mahkemelerin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin yasalar da bu kitaba dahil edilecektir. Bunlara ek olarak, ceza kanunu ve muhakeme usulle-

rinden halkı ilgilendiren önemli konular da kitaba konulacaktır. Müslüman cemaati özellikle ilgilendiren, Cemaatler yasası, mebus seçimleri, belediye, asker alma, polis, jandarma, gibi düzenlemelerin yanı sıra mülkiyetle ilgili arazi, emlak vergisi, rehn-i emlak, kiracının tahliyesi, ziraat, ziraat örgütleri, istimlak, nüfus işleri, veraset gibi sosyal hayata dair yasaların da neşredilmesi planlanmıştır.

Hristaki Karagöz Efendi önsözünde, müftü ve cemaat önderlerinin Müslüman ahaliyi bu mecmuayı almaları için yüreklendirmelerini istemekte, Yunan kanunlarının öğrenilmesi "maksad-ı hayrının" takdire şayan bir iş olduğunu vurgulamaktadır. Önsözün son cümlesi ise ilginçtir. "Tevfik Allahdandır!"

Kitap, fasiküller halinde 1921 yılı boyunca ufak tefek aksamalarla da olsa 18 fasikül olarak yayınlanmıştır. Kitabın sayfa numaraları fasikül esası ile değil, yazarın da önsözünde belirttiği gibi bir kitap oluşturmak amacıyla 1'den başlayıp biri birini takip ederek 252'ye kadar devam ettirilmiştir.

Her fasikülün kapak arkası sayfasında "ihtar" kısmı vardır. Bu sayfanın üstünde Hristaki Karagöz'ün ilan/reklam bölümü vardır. Avukat Karagöz Efendi, idarehanesinde her türlü avukatlık ve danışmanlık hizmeti verdiğini ve taşradan mektup ile yapılacak müracaatların, 25 drahmi hizmet ücreti gönderildiği takdirde işleme konulacağını önemle bildirmiştir. İhtar kısmının ikinci özelliği ise, eğer var ise bir önceki fasiküldeki hataların tashihi yapılmaktadır. Başka bir deyişle, bir önceki fasikülün hata/savab [doğru/yanlış] cetveli buraya yazılmaktadır. Ne var ki, kitapta listelenen bu doğru yanlış cetvelinin çok ötesinde yazım hataları bulunmaktadır. Bu hataların başında bazı harflerin yazılmaması gelmektedir. Örneğin; *olub* kelimesi yazılırken birçok yerde kelime "elif" ile değil doğrudan "vav" harfiyle başlamaktadır ki, bu pek yaygın bir yazım biçimi değildir. Kimi zaman farklı yerlerde harf düşmeleri görülebilmektedir. Yazım konusundaki önemli problemlerden bir tanesi de noktalı harflerde yaşanmaktadır. Metinde harflerin noktaları bazen konulmamış, bazen da bir yerine iki veya farklı sayıda nokta konulmuştur. Bu tür hatalar birçok kez tekrarlanmıştır. Osmanlı yazımında noktalı harflerin ne kadar çok olduğu göz önünde tutulursa, bu noktaların yanlış dizilmesinin kitabın okunmasında ne denli sorunlar yaratabileceği de anlaşılır.

İhtar sayfasında kimi zaman mecmuanın farklı ilanları da bulunmaktadır. Örneğin 8 nolu fasikülde, şu ilan vardır. "Beyan-ı itizar. Keyfiyet 18 Haziran 1337 tarih ve 4884 numaralı Yeni Asır gazetesinde dahi ilan edildiği vechle mecmuanın iki hafta intişar edilemediğinden abonmanların hukukuna katiyen bir güne halel gelmeyeceğini temin ile beyan itizar olunur" (s.98) denilerek yayımı geciken fasiküller hakkında bilgi verilmekte, ücreti yatıranların hiçbir şekilde zarar görmeyecekleri ilan olunmaktadır. Keza, 2 Eylül 1921 tarih ve 12 numaralı fasikülde ise bir başka aksama açıklanmaktadır. Buradan edinilen bilgiye göre birkaç haftadır, müftü ve cemaat reisi efendiler yardım konusunda söz vermiş oldukları halde kendilerine gönderilen formları dağıtmayıp, ellerinde tutmuşlardır. Bu kişilerin ellerinde kalan formları gerektiği gibi dağıttıkları takdirde haftalık yayının devam edebileceği hatta piyasada bulunmayan eski nüshaların dahi farklı günlerde dağıtılabileceği ilan edilmiştir. (s.154)

Kitabın, planlandığı şekliyle basıma başladığı görülmektedir. Kitapta, uluslar arası bir hukuk metni olarak, Yunanistan hukukuna giren “Atina Muahedenamesi” ve 3 adet ek protokolünden başka (s.s.33-44) iki tür yasa maddeleri bulunmaktadır. Birinci tür maddelerde kamu hukukuna ve genel sisteme ait düzenlemeler mevcuttur. Bu çerçevede kitabın ilk metni, “Yunanistan Kanun-u Esasisi” başlığını taşımaktadır. (s.4) Kanun-u esasi 3. maddeden 28. maddeye kadar sıralı olarak (s.s.4-15) verilmekte daha sonraki maddeler, ilgili olduğu alana atıf yapılarak verilmektedir. Bu çerçevede adli kuvvetlere ait düzenlemelerin (s.16 vd.) tamamlayıcısı mahkemelerin teşkilatına dair düzenlemelerdir. (s.21 vd.) Savcılara ait düzenlemeleri (s.89 vd.) hemen ceza kanunu (s.93 vd.), cinayet mahkemeleri düzenlemeleri (s.96 vd.), ceza mahkemeleri usul kanunu (s.112 vd.) ve ceza kanunu ekleri (s.233 vd.) takip etmektedir. Bir hukuk metni olarak “Teşkilat-ı Mülkiye” de bu kısımda (s.20-21) kabul edilebilir.

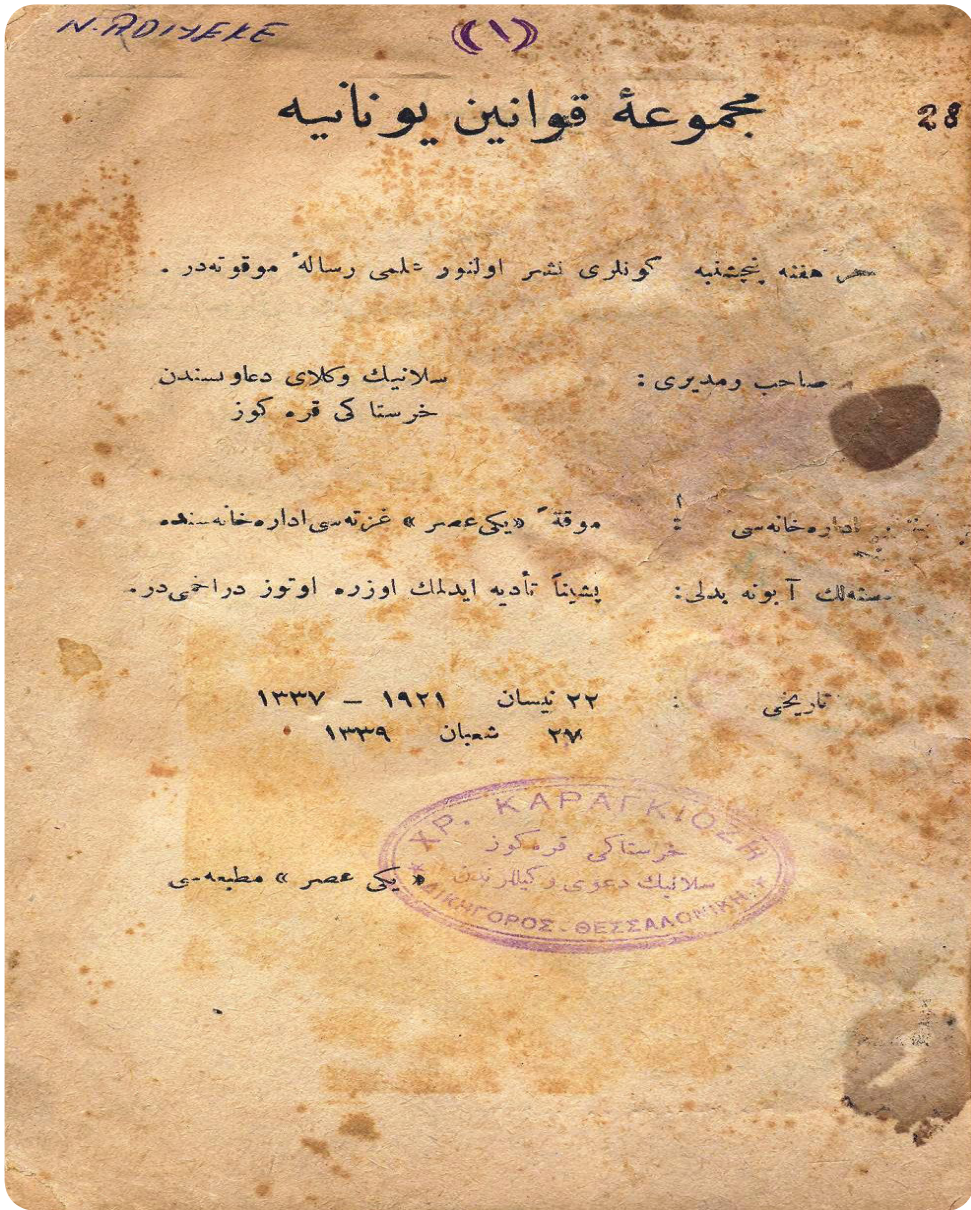
İkinci tür yasalar ise Müslüman vatandaşları yakından ilgilendiren, oluşturdukları tüzel kişilikli kurumlara ve kişi hukukuna dair düzenlemelerdir. Bu konudaki en önemli yasal düzenleme, “İslam Cemaatleri Kanunu” dur. Alt başlığında, “Müftüler ve Başmüftü İntihabıyla İslam Cemaatlerine Aid Varidat ve Evkafın Suret-i İdaresine Müteallik Kanun” yazan metnin (s.s.52-66) ardından uzunca bir izahat kısmı gelmektedir. (s.s.66-82) Bu kısımda 1915 tarihli şirketler hakkında kanun (s.209 vd.), şirketlerin feshi ve tahliyesi (s.228vd.), iflası (s.233), ziraat mahsul-leri vergisi (s.184), beyannameler ve bonolar (s.199), ortakçılık suretiyle ziraat edilen arazilere dair düzenlemeler (s.246) bulunmaktadır. Müstecirlerin tahliyesine dair düzenlemelerden (s.s.29-32) gayrı menkullerin işgaline dair 20 Haziran 1911 tarihli yasa (s.s.45-52) ve arazi-yi metrukeye dair düzenlemeler (s.s.82-88) bulunmaktadır.

Son olarak kişi hukuku ile ilgili, verasete ait düzenlemeler önemli bir yer tutmaktadır. Bu düzenlemelerin girişinde, “Yunanistan’da verasete sair kanun-u mahsus olmayıb Roma hukukuyla amel olunmaktadır. Nitekim Türkiye’de ahkam-ı feraiz ile amel eylediği gibi...” denilmektedir. (s.115) Bu girişten sonra verasetle ilgili düzenlemeler açıklanmakta (s.s.115-126) ve ardından “bila varis vefat edenlerin terekeleri üzerinde hükümetin hakk-ı veraset” işlemleri (s.s.126-144), veraset vergisinin tahakkuku (s.144 vd.) ve tahsili (s.149 vd.) açıklanmaktadır. Daha sonra bu konudaki cezai müeyyideler (s.155 vd.) ve verasete dair farklı düzenlemeler de okuyucuya sunulmaktadır. (s.172 vd)

Yazarın önsüzünde belirttiği, yukarıda da andığımız, mebus ve belediye seçimlerine, polis, jandarma ve asker alma yasalarına, nüfus ve istimlak gibi yasal düzenlemelere yer verilmemiş veya eğer basıldı ise bizim ulaşamadığımız 18. fasikülden sonrasında yer verilebilmiştir ki bu konuda her hangi bir bilgiye sahip değiliz.

Eser, içindekiler incelendiği zaman görülmektedir ki oldukça önemlidir. Büyük mübadeleden önce Yunanistan’da yaşayan Müslüman azınlığı ilgilendiren başta Cemaatler yasası olmak üzere birçok kanun bir araya getirilmiştir. Bu haliyle kitap o dönemde yaşayan Yunanistan vatandaşı Müslümanlar için ne kadar hayati ise şimdi onların tarihini yazan tarihçiler için de en az o kadar önemlidir. Ne var ki bu eser bilinmemesinden ve bulunamamasından dolayı hemen hemen hiçbir araştırmada maalesef kullanılmamıştır.

Eser, biçim olarak kitap yazmak için hazırlanmış bir metin değildir. Görüldüğü gibi haftalık fasiküller halinde sonradan bir araya getirilip toplanmak için oluşturulmuş bir külliyattır. Bu sebeple kitapta, içindekiler kısmı yoktur. Basım tarihi de 1921 yılı içine yayılmıştır. Paralel olarak, bir bütün halinde kitap basılıp yayınlanmadığı için, kitabın gerek Türkiye'de, gerek Yunanistan'da, gerekse de diğer ülkelerin kütüphanelerinde bir başka nüshasına rastlayamadık. Belki bizim gibi özel şahıs kütüphanelerinde bulunma olasılığı vardır. Fakat bu da tespiti mümkün olmayan bir durumdur. Şimdilik durum o ki bu eser, basılı ünik/tek nüsha bir kitaptır ve mutlaka yeni harflere aktarılarak yaygın kullanıma kazandırılmalıdır.

Ek 1 "Mecmû'a-yı Kavânîn-i Yunaniye" nin ilk sayfası

(آتیه معاهده نامہ سی)

مقدمہ

ذات شوکتسمات حضرت بادشاہی ایلہ حشمتلو یونان قرالی حشمتلری
 پینلرنده متیمنا اعاده اولتان روابط صلح وموالاتی تحکیم و تشدید ایتلمو
 و بین الدولتین مناسبات طبیعیه نیک یکیدن تاسیسی تسهیل ایله مک آرزو-سینه
 متحس اولدقلریدن یرمقاوله عقدیه قرار یرمشلر و بولک
 ایچون :

ذات شوکتسمات حضرت بادشاہی غالب کالی بکی وحشمتلو
 یونان قرالی حضرتلری خارجیه ناظرلی موسیو « د . باناس » ی مرخص
 تمینن ایشلردر .
 مرخصان مشارالہما بولنده ومنتظم کورینن صلاحیتنامہ لری بعدالتماطی
 مواد آتیہی قرارلشد یرمشلردر .

(برنجی ماده)

« اشیو مقاولہ نامہ نیک امضاسنی متعاقب دولت ہلیہ ایلہ یونانستان پینتدہ
 مناسبات دیپلوماسیہ تکرار باشلاہجق و طرفین قونسولوسقلری تکرار
 تأسس و ہر ایکی مملکتندہ ایہای وظیفہ ایدہ بیلہ جکلردر . »

(بند) : — حکومت عثمانیہ ترک اولنان اراضینک حالاً دول
 حذیبہ قونسولوس مأمورلری بولنان مواقعی ایلہ یونان حکومتنک قونسولوس
 مأمورلری قبولدہ محذور کورمیہ چکی بالجملہ مواقعدہ شہیندر لکلر احداث
 ایلہ بیلہ جکلردر .

۵۲

صلح حاکمی و کاتبی قظاماً هیچ بر مکافاته مستحق اولیوب شو ممنوعیت
 خلافنده نه صورتله اولور ایسه اولسون بخشیش و یا هدیه آلا نلر یکریمی
 بشدن ایکی یوز دراجتی به قدر جزای نقدی ابله اداره تجزیه ایدیلورلر . «
 ایشوماده کشف خراج اهنک اهنون و معتدل اولمسی مقصدینه مستند
 اولوب عدالتک سرعته و آز مصرفه توزیعنی تأمیندن عبارتدر .

اسلام جماعتلری قانونی

مفتیلر و باش مفتی انتخابله اسلام جماعتلرینه
 عاند واردات اوقافک صورت اداره سنه
 متعلق قانونی

(برنجی ماده)

۱ — دولت داخلنده کی جهات اسلامیه تک تشکیل و اداره سنه و یا باش
 مفتی انتخابنه متعلق خصوصسی قانونک قبولنه دکیلر سر کدر مامورینی آتسه
 اولوق اوزره موقت بر باش مفتی تعیین ایدیلیر .